

TC Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın hazırladığı MADENCİLİK GELİŞTİRME STRATEJİSİ metnine ilişkin hazırlanan Odamız görüşü ilgili Makamlara iletilmiştir.

"MADENCİLİK GELİŞTİRME STRATEJİSİ" DEĞERLENDİRME RAPORU

GİRİŞ

Ülkemiz madenciliğinin geliştirilmesi için bir strateji öneren bir metin, el betteki önemli. Ancak, bu kapsamdaki bir metin resmi bir belge olarak hazırlanmış, önerilmiş ve dağıtılmış olduğunda çok daha önemli.

Gerçi, ülkemiz böylesi strateji metinleri benimsendiğinde ciddiyetle uygulanması ve izlenmesine alışılmış bir ülke değil. Ülkenin gelişimine her zaman akıl ve disiplin yol gösterdiği söylenemez. Ama, yine de böylesi bir metin iyi düzenlenebilmişse ve hele olabildiğince çok sayıda ilgili kurumca benimsenmişse, bundan alışılmadık ve beklenmedik ölçüde yararlanılabilmesi de umulabilir.

Bu nedenle, TC Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına önerilen bu metin, "Madencilik Geliştirme Stratejisi" (MGS) ciddi biçimde irdelenmeye değer..

Her şeyden ön.ce, strateji ne anlama geliyor? Bunu gündelik kullanımda önemli anlam kaydırmaları ille kullanıyor da olsak, sözlük anlamının geçerliliğini koruduğu da bir gerçek...

Webster Dictionary, eski Yunan'ca *strategia* teriminden gelen strateji'yi bir ad olarak "başta ya da savaşta benimsenen politikalara en büyük desteğin sağlanabilmesi için bir ulusun ya da uluslar topluluğunun siyasal, ekonomik, psikolojik ve askeri güçlerinin kullanılması bilim ve sanatlı" ya da "düşmanını elverişli koşullarda karşılayabilmek üzere askeri komutanım kollandığı bilim ve sanat" ya da "stratejinin kullanım durumu ya da çeşitlemesi" ya da "özenle hazırlanmış bir plan ya da yöntem" ya da "zekice bir stratagem"¹ ya da "belli bir amaç uğruna plan ve stratagemlerin düzenlenmesi ve kullanımlıya da "evrimi başarmak için önemli bir iş-

Bazı sorunlar, önyargıdan öteye gitmeyen "bilinçsiz ceme hareketi" ya da "bilinçsiz yerel halk karşıtlığı" ile açıklanmaya çalışılıp, geçirilmiş • Bilimsel ve çok boyutlu değerlendirmelerden kaçınılmis ÜC kökten çözümlenmeler yapılmamış

levé hizmet eden ya da eder görünen bir uyum ya da (davranış, metabolizma ya da yapı gibi) uyumlar dizisi" şeklinde açıklanmış.

Eşanlamlıları da, program, tasarım, oyun planı, proje, şema olarak sıralanıyor.

Britannica da terimi, "savaşta, bir ulusun tüm askeri, ekonomik, siyasal ve öteki kaynaklarının belli bir amaç ya da savaş için kullanma sanat ve bilimi" olarak tanımlıyor.

Bu durumda, bir ülkenin madencilik stratejisi yazıldığında, strateji'den anlaşılması gerekenin "ülke içini benimsenen bir amacı, bu amaca ulaşılması için gidilecek, yolda karşılaşılabilecek zor-

lukların tanımlanmasını, ülkenin bu konudaki siyasal, etnik, toplumsal, ekonomik, olanak ve eksikliklerinin dökümünü, dünyanın başka yerlerindeki durumu, seçilmesi gereken yöntem ve yordamları, bunların kullanılmasında karşılaşılabilecek olası güçlükleri, bunlara karşı çıkabilecek güçleri, yandaş ve destek olabilecek ulusal ya da evrensel göç ve tarafları, bu yolda kullanılabilecek güçlerin örgütlenmesi ve yerliden düzenlenmesi yolunda önerilen uygulamaları, ..." olduğu açıktır.

Pekiye görüşümüz istenen metin böyle bir metin mi? Pek değil; ya da açıkçası, hayır!

Her şeyden önce, görüşümüz istenen metnin (MGS) böyle bir sistemli ilikten yoksun olduğu görüldüğü •

Amaç öylesine üstünkörü ve cılız biçimde tanımlanmış ki, buna bakıp bu ülkenin madenciliği için yapılması gereken bir şey bulunduğunu düşünmek zor.,

Maden dendiğinde ne kasıt edildiği, bu terimin neleri kapsadığı açık değil.

Metalik ve metalik olmayan madenler, enerji hammaddeleri, endüstriyel hammaddeler, yapı gereçleri, vb kategoriler ayrılmadan» sistemli bir sınıflamaya değinilmeden karışık bir değerlendirme ve sergileme yaklaşımı yapılmış.

Böyle yapıldığından ötürü de yer altı kaynaklarımızın potansiyeli anlaşılır, kapsamlı ve ölçülebilir bir şekilde tanımlanamamış.

Durum ve sorunlar birlikte irdelenmiş ve bunda da sektörün yapı sunun anlaşılmasına ve dersler çıkarmaya yarayacak bir sistemlilik yok.

Bazı sorunlar, önyargıdan öteye gitmeyen "bilinçsiz çevre hareketi" ya da "bilinçsiz yerel halk karşıtlığı" ile açıklanmaya çalışılıp, geçirilmiş. Bilimsel ve çok boyutlu değerlendirmelerden kaçınılmış ve kökten çözümler yapılmamış.

Kullanılan tablolarda özensizlikten kaynaklanan yanlışlık ve karışıklıklar var.

Kısacası, metnin 6 sayfalık ana bölümünün bir strateji metni olduğundan söz etmek son derece güç. Bu bölümde gelişigüzel de olsa sorunlar üzerine, çoğu da yerinde olan, doğru saptamalar var; arasında bir çok uygulanabilir öneri de verilmiş; ancak, sistemli bir strateji geliştirilmediği için ülke madenciliğinin geliştirilebilmesi yolunda tartışma götürmez ve yol gösterici bir metin ortaya konamamıştır.

Oysa, bu metin ilk değil.

Daha önce de, 2000 yılında 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlıkları kapsamında hazırlanan "Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Raporu"⁰¹ (MÖİK) yayınlanmış. Bu metin kuşkusuz: bir strateji metni olarak önerilmiş değil. Ancak, bu rapor ülkenin yer altı kaynaklarını, madenciliğin durumunu, sorunları, varolan örgütleri ve kullanılan teknolojileri, uygulanan politikaları irdelleyip kapsamlı öneriler sunarak, önemli eksiklikleri olsa da, kendi içinde tutarlı bir strateji metnine yaklaştığı da yadsınmaz.

Böyle bir çabayı besleyen bir başka metin olarak, Yurt Madenciliğini Geliştirme Vakfı'nın bir çalışma grubu raporunu²(KÇG) da dikkate almak gerektiği göz ardı edil memeli dir.

2001 Mayısında, Yurt Madenciliğini Geliştirme Vakfı'nca hazırlanan bir Madencilik Stratejisi³ (MS) önerisi yayınlanmış. Bu metin, strateji adının gerektirdiği kapsam ve biçime ötekilerden daha yakın. Yine de, temel yaklaşım zaaflarının olması bunun en önemli handikapı,

Bunların yanında, TBMM Genel Kurulu'nda görüşülme aşamasında olan Madencilik yasa tasarısının hazırlanma sürecinde Madencilik Sektörü Başkanlar Konseyi Birliği'nin hazırladığı "Maden Kanunu ve Gerekçesi"¹ (MSBKB) metni de bu tür bir strateji hazırlığının bir denemesi olarak, kabul edilebilir.-

Hazırlanan ve görüşülmesi sürem yasa değişikliği konusunda TMMOB'ne bağlı 6 Oda'nın eleştirileri de (TMMOB) böylesi bir değerlendirmede önemli bir başvuru metni olarak kullanılmaya elverişli görülmektedir.,

Bu durumda, ülkemiz madenciliğinin geliştirilmesi konulu bir stratejinin tartışmasının, değinilen bütün metinler üzerinde yapılması yerinde olur.

DÜNYADA MADENCİLİĞİN DURUMU

Dünyada madencilik birkaç on yıldan beri köklü bir değişimin içinde. Geçmişte Kanada, ABD ve Avustralya'da ağırlık taşıyan gelişmiş ülkelerin metal madenciliği; aynı ülkeler ve Almanya ve İngiltere'de yoğunlaşmış kömür madenciliği; Güney Afrika, Peru, Şili gibi ülkelerdeki emperyal madencilik; ve sosyalist ülkelerdeki ülke endüstrisini destekleyen madencilik modeli bugün alt üst olmuş durumda.. Metal »madenciliği hızla az gelişmiş ülkelere kaydırılıyor⁴. Bu ülkelerde kurulu çokuluslu şirketler arama ve işletme çalışmalarını artık Güney Amerika/ Güneydoğu Asya, Afrika ve eski sosyalist ülkelere yoğunlaştırdı,. Buralarda her türlü denetim ve koruma engelsin kolayca aşılıp doğal sermayeyi yıkararak yok ederek çalışıyorlar. Emperyal madencilikte, Güney Afrika'dan çekiliyor. Eski sosyalist ülkeler artık az gelişmiş ülke "muamelesi" görüyor» Maden işletmeleri tek tek özelleştirilip yabancı yatırımcılara satılıyor. Bazı ülkelerde milyonlarca kişinin geçim kaynağı olan el emeği madencilik zor yolu ile, sürgünlerle, bazen kıyım ile yok edilip yerine çağdaş teknoloji denilen dev makine parkı ile, en çok 7-8 yılda cevher yatağının kaymağını tüketip önemli bölümünü yerinde terk eden ve dev çyıkur-

¹ tetp://efajrup, dpt.gov. fcr

² YMGF, 1932, Madencilik Alanında Çalışan Kitierin Durumunu İrdeme Çalışma Grubu Raporu

³ YMGF, 2001, 20001i Yıllarda Madencilik Stratejisi

⁴ nrCan, 2001, Canadian Minerals Yearbook, General Revi-

*Dünya
madenciliği
küresel
kapitalizmin
yaban,
denetlenemez,
talana
alışkanlıkları
yüzünden
yalnızca
toplumsal
prestij kaybına
uğramadı; artık,
savunulamaz ve
sürdürülemez
bir yola girdi*

yüzünden yalnızca toplumsal prestij kaybına uğramadı; artık, savunulamaz ve sürdürülemez bir yola girdi, çıkmazda. Dünyada bu sektörün beslendiği borsalarda artık yeni kaynaklar üretmekte önemli güçlükler yaşanıyor. Kredi kuruluşları eleştiri ve tepkilerin karşısında kredi ve desteklerini geri çekmek zorunda kalıyor ve bu eğilim yaygınlaşıyor. Maloluşlar ne denli indirilse de, satış fiyatlarının yüzyıllık düşüşü de sürüyor. Büyüme ve toplulaşma bir türlü gerçekleştirilemiyor. Birleşmeler de buna yetiniyor¹⁰. Madencilik sektörü öteki endüstriler arasında en düşük kârlılıklı¹¹ sektörlerden biri¹². Yani, dünya madenciliği bugünkü tarzı ile sürdürülemez duruma gelmek üzere. Bu alanda kökten değişimler yaşanmasının arifesindeyiz.

Bizim MGS'miz de bunu görmek, gelişmeleri öngörmek ve ilke ve önlemlerini doğru saptamak -zorunda.

MADENCİLİĞİN GELİŞTİRİLMESİNİN VE STRATEJİNİN AMAÇLARI NE OLMALI?

Bir ülkede madenciliğin geliştirilmesinin amacı bu yolla "ülkenin doğal sermayesini işleyip buna

ter ve dev atık yığınları ile baş edilemez çevre sorunlar»⁵ bırakarak çekip giden⁶ işletmeciler yerleşiyor.

Bunu özendirerek geliştiren uluslar arası kurumlar da artık sorunun büyüklüğünü algılamaya, bu işletmelerin önce sürdürülebilir kalkınma anlayışı na uymasını; sonra, uluslararasılaştrılacak çevre yasa ve kurallarına uymasını⁷; çevre halkı ve sivil toplumla işbirliğini⁸; vb., savunmaya⁹ başladı.

Kısacası, dünya madenciliği küresel kapitalizmin yaban, denetlenemez, talana alışkanlıkları

ekonomik, toplumsal ve insanî sermayeye çevirmek; kalkınmayı bu tarzda gerçekleştirmek; ve daha adil ve üst düzeyde bir gelir dağılımı sağlamak olmalıdır.

Madencilik her yerde bu amaçla mü geliştirilmekte midir? Hayır.

Bugün dünyanın pek çok geri kalmış ülkesi dış borç ödemek ve çıkarılan yer altı kaynaklarının dış satımı yoluyla elde edilecek gelirle yoksulluğu gidermek için madenciliğe umut bağlamaktadır Dünya Bankası uzmanları da yıllarca yeraltı zenginliklerinin işletilmesi yolu ile yoksulluğun ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin giderilmesini amaçlamışlardı ve ilgili ülkeleri destekler ve kredilendirirken, onlara yapısal dönüşüm programları önerir (ve dayatırken) bu -amaca ulaşılmasını gerekçe göstermişti¹³.

Ancak, son on yılda yoğunlaşan araştırmalar¹⁴, ülkelerin ekonomik ve toplumsal kalkınmaları üzerimde yapılan incelemeler, kalkınmanın ancak ekonomideki çeşitlenme ile, toplumsal sermayenin (kamunun yönetimsel, denetimsel ve destek örgütlerinin, istatistik bilgi ve veri depolarının!, üniversitelerin, vb kurumların) geliştirilmesi ile, insani sermayeye (eğitim, uzman iş gücü, örgütlü

⁵ Mehta, P.S., 2002., *The Indian Mining Sector : Effects on the Environment* BFDI inflows., OECD OECD Global Forum on International Investment Conference on Foreign Direct Investment and the Environment, Lessons to be learned from the Mining Sector

⁶ WWF, 2002[*Undermining Biodiversity: Canada*

⁷ George, R.P., 1998, *international Law Mineral Resources, UNCTAD, Mining,, Environment and Development Papers*,2

⁸ Feiler, J., 2002[*Mining After Johannesburg, an assesment of Post-WSSD Political Options, Mineral Policy Center Discussion Paper*

⁹ World Bank, 2002, *Large Mines and Local. Communities : Forging Partnership, Building Sustainability, Mining and Development Series*

¹⁰ Crowson, PIC.F., 2001, *Mining in the Global Market, Global Metals Mining Conference, Toronto*

¹¹ Crowson, P., 2001, *Mining Industry Profitability, Resource Policy, vot.27, Issue 1, pp.33-42*

¹² Hurnpreys, D., 200t., *Sustainable Development : Can the Mining Industry Afford it?., Resource Policy, vol.27, issue 1, pp.1-7*

¹³ World Bank, 2002., *Treasure or Trouble? Mining in Developing Countries* Global Mining Series

¹⁴ Auty, R.M., 1938, *The Geopolitics of Mineral Resources,, UNCTAD, Mining, Environment and Development Papers, 1*

emek, vb) yapılan yatırımın artması ile gerçekleştirildiği ortaya çıkarıldı¹⁵. Yer altı zenginliklerini dışsattım, geliri kaynağı olarak gören ülkelerin hep ekşi kalkınma hızları yaşamaları¹⁶, bu ülkelerde gelir dağılımının daha da bozulması¹⁷, demokrasi kurumlarının gelişmemesi¹⁸, rüşvet ve yolsuzluklarla baş edilememesinin¹⁹ nerede ise kural durumuna gelmiş olduğu ortaya çıkarıldı²⁰. Kalkmıyor gibi görünen bir çok ülkede de, doğal sermayenin (tükenir nitelikli yeraltı kaynakları ve çevrenin) tükenişini de göz önüne alarak yapılan hesaplamalar gerçek tasarruf oranının (genuine domestic saving) ekşi ve sonucun iç karartıcı olduğu görüldü²¹.

Bu gerçekler göz önüne alınca, tükenebilir yer altı zenginliklerinin işletilmesinde, bu doğal sermayeyi tüketirken, bunu geçici sorunların çözümü yolunda tüketmek (gündelik dildeki deyişle "sermayeden yenmek") yerine, bunu ülkenin ekonomik sermayesine dönüştürmenin, toplumsal ve insani sermayesini geliştirmekte kullanmanın esas alınması asıl amaç olarak önerilmeye değer.

Bu açıdan yaklaşıldığında, daha amacın dile getirilmesinde, değinilen belgelerin hiç birinde ve hele MGS metninde yeterli acıktığın olmadığı görülmektedir. Metinlerin ayrıntısına girildiğinde ise değerlendirmeler ve önerilerin hiç te böyle bir bilinç üzerinde geliştirilmediği ortaya çıkmaktadır.

MADENCİLİĞİN ÜLKEMİZİN EKONOMİK VE TOPLUMSAL YAŞAMINDAKİ YERİ

Madencilik Anadolu'da antik dönemden bu yana değişen önemde yer almış bir ekonomik etkinlik. Daha taş devri dünyasında Anadolu'da çıkarılmış obsidyenlerin ticaretinin bütün Akdeniz kıyılarında yapıldığını biliyoruz, artık. Uygarlığın sık ışıkları ile Mezopotamya'da Anadolu ağırlıklı metal madenciliğinin geliştiğini de. Sonraki dönemlerde demir, bakır, kalay, altın-gümüş, vb metallerin madenciliğinin süregeldiğini, bunlara dayalı kentler geliştiğini, zanaatkarlık, el sanatçılığı, metal işlemenin önemli bir yaşamı alanı oluşturduğu da bildiğimiz bir gerçek. 19 Yüzyıl başından sonra gelişen Avrupa kapitalizminin sömürgecilik ve emperyalizm aşamalarında da Anadolu'nun nasıl bir ilgi ve girişim odağı olduğu, acı sonuçları ile belleğimizde.

Cumhuriyet Türkiye'si, madenciliğin Anadolu'daki altın dönemi. Bütün dünya az gelişmiş

ülkelerine örnek olması gereken (bizim, şimdi yaşayan yurttaşlarımızın da hiç unutmaması gereken) atılımlar yaşanmış, bu dönemde, örnek ve güçlü kamu kurumları kurulmuş. Yatırımlar ve yatırım kompleksleri kurulmuş.. Ülke önemli bir madencilik sektörüne sahip olmuş. Yetmişli yılların ortalarına kadar süren bu dönem, daha sonra küreselleşen kapitalizmin önce ideolojik ve sonra finansal saldırısı ile yok edilmeye çalışılıyor...

Ülke madenciliği baltalanıyor.. Önce dışa açılma ve liberalleştirme baskısı ile maden ürünleri dışalımını çekici kılındı. Sayısız işletme kapandı, Sonra, kamu madencilik kurum ve kuruluşları siyasal güdülerle işlemez duruma getirildi, eylemsizleştirildi. Arkasından küreselleşme kurumlarının baskısı altında özelleştirme söylemleri baskınlaştırdı; yatırımlar kesildi; işletmelerin verimsizleşmesine ve yenilenememesine göz yumuldu; varolan kuruluşlar parçalandı; kimi kapatıldı; kimi satıldı.

Madencilik alanındaki istihdam hızla azaldı. Dışsattıma yönelik maden işletmeciliği ağırlık kazandıkça, madencilik çalışmalarının ülke ekonomisine katma değeri hızla düştü. Madencilik sektörünün kullandığı makine, donanım, ve gereç üretimi özendirilmedi ve bu alandaki hemen her girişim dışalım kaynağı oldu.

¹⁵ Ancy, R.M (editor), 2002. Resources and Development, - Oxford University Press

¹⁶ floss, M.L, 2002» Comments on "Treasure or Trouble? Mining in Developing Countries", UCLA,

¹⁷ Friends of the Earth international, 2000, Dubious Development

¹⁸ Ross« M.L, 2000., Does Resource Wealth Cause Authoritarian Rule?, presnted at Yale University

¹⁹ Friends of the Earth international, 2001, Risky Business

²⁰ Ross, M., 2001, Extractive Sectors- and the Poor, an Oxfam America Report

²¹ Hamilton, K., 2002, The Sustainability of Extractive Economies, in "Resources and Development*", Ed.: Ancy, R.M., Oxford University Press

1 19

**başından sonra
J gelişen Avrupa
İ kapitalizminin
sömürgecilik ve
emperyalizm
aşamalarında
da Anadolu'nun
! nasıl bir ilgi ve
; girişim odağı
olduğu, acı
sonuçları ile
belleğimizde**

Madencilikle birlikte doğal sermayenin korunmasına yönelik önlemler alınmadığı, bırakın önlem alınmasını bu konuda bir bilinç geliştirilmediği ve giderek bu yöndeki istekler kınandığı için de doğal sermayede gözle görülür bir tükenme süreci yaşanmaya başladı. Eski Balya kurşun işletmesinin asitli suları göz oycak renkleme akmayı sürdürüyor. Artvin'de asit maden drenajı ve yağmur suyunu asîte dönüştüren atıkların salınması sürdürüğü için yöredeki orman varlıkları tuzla tükeniyor. Aynı nedenle linyite dayalı elektrik santrallerimin çoğunun çevresinde, hele Yatağan ve Muğla çevresinde orman varlıkları hızla tükeniyor. Kütahya Gümüşköy işletmesinin yakınındaki Oulkadırlı Koyu halkının yansı kanserden öldü, yarısı da kaçarak köyü terk etti. Kütahya, Balıkesir çevresindeki akarsular önemli ölçüde kirlletildi. Bilinmeyen başka hangi örneklerin olduğunu düşünmek bile ürkütücü.

Öte yandan, özellikle metal madenciliğine kony olao cevher yataklarında işletilecek yatak kesiminin ve işletme tenorunun, cut off grade'in seçimi işletmecinin keyfine kalmış. Yayınlanan bazı fizibiliteler (örneğin Comrnco'nun Ceratfepe bakır ve Eldorado'nun (Tüprag) Krşlaköy altın işletme fizibiliteleri) söz konusu yataklarda ki işletilebilir cevherin önemli bir bölümünün bir daha işletilemeyecek şekilde yer altında terk edileceğini gösteriyor. Kısacası, bir yandan cevher yataklarının işletme dışı bırakılan bölümleri; bir yandan, engellenmeyen olumsuz çevresel etkilerle orman, su, hava gibi başka kaynaklar; bir yandan da sağlıkları tehdit altına alınan, kimi yerlerde de gizli ölüme sürüklenen insan kaynakları gibi doğal ve toplumsal sermayemiz tüketiliyor» Bunlar, tek tek işletmelerin fizibiliteleri ya da kâr/zarar cetvellerinde görülmüyor; ancak, gerçek(genuine) kalkınma hızında eksi sonuç veriyor.. Birileri, çoğu zaman da yabancı yatırımcılar, işletmeciler ya da mal ve hizmet satanlar daha çok kazansın diye ülkenin altı oyuluyor; hem de, ülke ekonomisinin başka alanlarında yeniden değerlendirilen kaynaklar yaratı lamadan. Doğru ve ulusal bîr MGS bu gerçekleri göz ardı edemez ve bu metnin dokuzunca sayfasına alıntılatacağımız çarpık sloganlara hiç yer veremez,.

MGS metni bir dizi doğru ve uyarıcı gerçekleri sıralıyor:

- Ülkemiz bir maden (yer altı doğal kaynakları) çeşitliliği ne sahip;

- Bazı madenler açısından önemli rezervlere sahibiz;
- Birkaç on yıldan bu yana, altın dışında maden arama yapılmıyor;
- MTA'nın arama çalışmaları tavsatılmış durumda;
- Madencilik sektöründeki özelleştirme uygulamaları başarısız olmuştur;
- Özelleştirmeler başladıktan sonra kamu kesiminde arama ve yatırımlar durmuştur;
- Teknoloji yatırımı yapılmamaktadır;
- Maden işletmelerimiz daha çok hammadde dışsatımına yöneliktir;
- Maden dışsatımımız, değer olarak dış alımımızı karşılamıyor;
- Dışsatım konu madenlerde uluslararası pazar koşullarını etkileyemiyoruz;
- Madencilik sektöründe doğru ve etkili özendirme önlemleri alınmadığından yerli üretim, dışalımı ile yarışmıyor.

MGS metninin değinmediği bazı yaşamsal konuları da, ileriks sayfalarda tartışmak kaydıyla biz anımsatalım :

- Ülkemiz madenciliğinde iş güvenliği ve işçi sağlığı konuları özen gösterilmiyor;
- Madencilik işletmelerinin yakın yöre halkının ekonomik ve toplumsal gelişimine yönelik katkılarına önemi verilmiyor;
- Madencilik çalışmaları, ülkenin tüm varlıklarına etkileri açısından bir yarar/zarar değerlendirme süzgecinden geçirilmeden, çevresel etkileri önemsenmeden, yalnızca işletmecinin çıkar ölçütlerine göre sürdürülmeye çalışılıyor.

ÜLKEMİZDE MADENCİLİK: SEKTÖRÜNÜN YAPISAL ÖZELLİKLERİ

Ülkemizde madenciliğin kamu sektörü' ağırlıklı olduğu savunulur, hep MGS'de de bu görüş dile getirilmektedir. MGS'ne göre "ülkemizde madencilik ağırlıklı olarak devlet kurum ve kuruluşları tarafından yapılmaktadır.", "Ülkemizde maden arama faaliyetleri 1980'li yıllara kadar Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır"; "Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü'nün de son 20 yıldan bu yana arama faaliyetlerinden yavaş yavaş çekildiği görülmektedir" üretimi konusunda da "Türkiye'de madencilik kamu ağırlıklı olarak yapılmaktadır", "Özelleştirme çalışmalarına başlan-

ması sonrası kamudaki yatırımlar yavaşlamıştır." ve "Ülkemizdeki en büyük cevher hazırlama tesisleri kamu kuruluşlarının elindedir"

İyi ki böyle.,

Kamu Kesimi

Her şeyden önce küreselleşme kurumlarının dayattığı özelleştirme ve yapısal dönüştürme söylemlerin, ulusal bir strateji metnine taşınmasından sakınmak gerekir, Ülkemizde kamu eli ile kurulan ve yaşatılan maden çıkarma ve işletme tesislerini bir anımsamak bile, kamu kuruluşlarının olmaması durumunda Cumhuriyet Türkiye'sinde madenciliğin olmamış olacağını göstermeye yeter: kömürde Zonguldak, ve linyit sahalarının bütününe yakını, bakırda KB), alüminyumda Seydişehir, demir çelik işletmeleri, ferrokrom tesisleri, bor sektörünün bütünü, vb, Bunların özel girişimcilik eli ile gerçekleştirilebileceğinin düşüncesi bile kurulamazdı. Daha doğrusu, borda, manyezitte, kromda ve başka birçok doğal kaynakta olduğu gibi işlenmeden doğrudan dışsatımı olanaklı ve dış pazarlarca istenen bir kaynak için küçük yerli özel girişimciler ya da yabancı sermaye eli ile yapılan işletmelerin dışında bir madencilik sektörüne sahip olamazdı. Bugün ülkemiz, eğer kamu yatırımları olmasa idi. Kamu işletmelerinin sorunları ayrıca ele alınmak üzere, Türkiye madencilik sektörünün kamu ağırlıklı olmasını gerekli ve zorunlu kabul etmek ve bundan da geleceğe yönelik dersler çıkarmak gerek. Tersine bir yaklaşım, bizi içinde bulunduğumuz süreçte olduğu gibi Türkiye madenciliğinin yıkımına götürebilir.

Kaldı ki, küreselleşme söylemlerinin baskınlaşması ve özelleştirme kampanyalarının başlaması ile kamu kuruluşlarında yeni ve yenileme yatırımların durdurulduğundan beri madenciliğin toplam yatırımlar içindeki payı da hızla düşmeye başladı. Toplam sabit sermaye yatırımları içinde madencilik yapılanların payı 1985'te %8,17 iken, bu oran 1999'a %0,99'a düştü²². GSMH içindeki madencilik sektörünün payı da buna koşut olarak düşmüş: 1986'ya %2,11'den 1999'da %1,48'e.

Peki, buna karşı ülkemizde madenciliğin kamu kurumlarının egemenliğinde oluşundan ya-

Ülkemizde kamu eli ile kurulan ve yaşatılan maden çıkarma ve işletme tesislerimi bir anımsamak bile, kamu kuruluşlarının olmaması durumunda Cumhuriyet Türkiye'sinde madenciliğin olmamış olacağını göstermeye yeter

kınmak yeterince gerçekçi mi? Hayır., Burada, MGS. metninin sistemli bir yapısının olmayışının zaafı yatıyor. Madencilik başlığı altında toplanabilecek ekonomik etkinlikler ister istemez bir takım alt kesimlere ayrılarak irdelenmek zorunda.

Enerji hammaddeleri, öncelikle madencilik çalışmaları ile gün yüzü ne çıkarılabilir fen taşkömürü, linyit, asfaltit, bitümlü şist, vb. gerek kaynak büyüklüğü gerek kalite dağılımı, gerek ülke gereksinimine yeterliliği ve gerekse dünya pazarlarındaki talebe esnekliği gibi nedenlerden ötürü dışsatım pek elverişli değil. Bu yüzden bir dışsatım baskısı oluşmamış; ve dışsatım yönelik doğrudan ya da yabancıların aracısı özel kesim

yatırımlarına konu olmamış. Bu koşullarda, bu tür doğal kaynakların işletilmesi yönünde yakın gelecekte de yeni yatırımların ancak kamu eli ile yapılabileceğinin göz ardı edilmemesi gerekir. Ancak, bu işletmelerin uluslararası üreticiler için önemli bir makine, donanım, ve malzeme pazarı olarak ilgi çektiğini ve bu konudaki karar sürecinin işletmelerin fizibilitesini olumsuz yönde etkileyecek şekilde çalışmış olduğunun da, madencilik geliştirme stratejisinin önerceği kurumsallaşmalar tartışılırken anımsanması gerekli.,

Kömürde özel girişimciliğin örnekleri de var; ama, oldukça sınırlı, Büyük kentlerin, özellikle de İstanbul'un yakınlarındaki yataklarda ısıtma amaçlı pazarlara kömür sağlayan işletmeler sorunsuz olmasa da, bu konudaki ender örnekleri oluşturuyor. Bu işletmelerden de madencilik sektörüne kalıcı ve geliştirici katkılar geldiğini söyleyebilmek zor.

Şimdilerde, kamu kömür işletmelerinde belli işlevlerin (örneğin dekapaj, ocak işletmeciliği, bakım-onarım, vb) dönemsel olarak özel yüklenicilere aktarılmasına başlandı. Bu uygulamaların, ülke içinde özel kesimin madencilik işletmelerinde deneyim ve donanım birikiminin sağlanması bakımından da, yabancı yatırımcıların bu alana girmesini sağlaması bakımından işler bir yol olabileceği

²² Arnoşu, E ve Yılmaz AO.. 2002, *Ülkemiz Madencilik-Enerji Sektörünün Değerlendirilmesi, TMMOB İKK "Küreselleşme ve Doğal Kaynaklar Panai". İstanbul*

görülüyor. Bazı kömür havzalarının: Yap-İşlet-Devret yolu ile yerli-yabancı madencilik girişimlerine aktarılması da umut bağlanabilecek; ancak, ayrıntıları üzerinde titizlikle çalışılması gereken bir model olarak gündeme giriyor.

Kısacası, bugüne değin kamu kurumlarınca sürdürülen enerji hammaddeleri madenciliği, kamu mülkiyet» takıntısına saplanmadan yürütülebilecek- modellerle; ancak, kamu kurumlarının yeniden yapılandırılması konusundaki tartışmaları göz ardı etmeden gelişebilecek bir sektör olarak ele almak gerekli.

Metal madenciliğinde kamu kurum ve kuruluşlarının konumu bu denli açık değil.. Alüminyum'u, Seydişehir özelinden ayrı tartışmak güç. Bunu, kamu mülkiyeti-özelleştirme tartışmasının dışında, kendine özgü bir alt sektör olarak ele alıp ülke ekonomisinin içindeki etkileşimleri ile sürdürülebilirliğini nasıl sağlayabileceğimizi tartışmamız gerekli. Seydişehir, ülkemizde alüminyum işletmeciliğinin önünde bir engel değil. Olsa olsa bir örnek ve by örnekten doğru dersler çıkarılması gerekli., Artık, dünyada bizim gibi ülkelerde endüstrinin gelişmesine yardımcı olup, tekelci kapitalizme karşı onları güçlendirmede teknoloji yardımı yapan sosyalist ülkeler yok, Ülkemizde alüminyum konusunda yatırıma ilgi duyan özel ya da yabancı sermayeyi bilen de, duyan da yok.

Krom'un dünya pazarlarındaki fiyat dalgalanmalarının etkisi altında yaşadığı güdüklerden söz edip tüvenan olarak dışsattımının ağırlığını gidermenin - yollarını önermemek olacak şey değil. Ülkemizdeki azlığından yakınılan ferrokrom tesislerinin hep kamu yatırımları olduğu; yerli ve yabancı sermayenin böylesi bir alama girmeye niyetli olmadığı; kamu kuruluşlarının ferrokrom tesislerinin! içine düşürüldüğü durumu irdelemeden de, sağlıklı bir MGS oluşturulamaz.

Demir yataklarında madencilik konusunda kamu kurumları kadar bazı özel yatırımcıların da om yıllardır işletmecilik yaptığı bir gerçek. Bir başka gerçek te, ülkenin demir çelik sektörünün ithal cevher ve hurda bağımlısı kılınması ve yeni yataklara arama yatırımlarının yapılmamakta oluşudur. Buradaki" sorunun kamu mülkiyeti değil, ekonomik özendirme araçlarını kullanma becerisini gösteremeyen merkezi yönetimdir. MGS, merkezi yönetime bu bakımdan çok açık ve kesin görevler vermelidir.

Kamu yatırımının girmediği başka metal madenciliği alanlarında, örneğin çinko, kalay, mangan, özel kesimin ne yapabildiği ya da yabana sermayenin neden olmadığı üzerinde düşünülmesi gereken bir tonu.,

Endüstriyel Hammaddeler konusunda kamu yatırımlarının ağırlık taşımadığı çok açık. Bir iki küçük tuz işletmesi ve bor yatakları dışında bu alanda kamunun varlığı bile söz konusu değil. Ama, kamu yatırımları olmasa da bazı endüstriyel hammaddeler konusunda büyüklü küçüktü işletmelerin varlığı dikkati çekiyor. Manyezit, perlit ve poimza ile başlayan ve şimdi mermercilik, tirana, kalsit vb hammaddeler alanındaki bu çalışmalar hep dışsattım güdümünde hızla geliyor. Bunların arasında ikincil ürünlerin elde edilmesine yönelik bir endüstrinin kurulması çabaları çok zayıf. Bu yönü ile kömür ve metal madenciliğindeki kamu kurumlarının varlığı ile tam bir karşıtlık oluşturuyor.

Endüstriyel Hammaddeler alanında bir başka işletme kategorisi de ülke içinde gelişen endüstrinin gereksindiği hammaddenin üretimi için yaşanan gelişmeler. Bu alandaki en tipik örnekler önce çimento hammaddeleri, sonra seramik hammaddeleri, yaygın olarak agrega ve yapı taşı, cam hammaddeleri, vb işletmeciliği., Bönün yüksek katma değer eldesine katkısı, MGS oluşturulurken yol gösterici olması gereken örnekler olarak ele alınmalıdır..

Belli ki, kamu kurum ve kuruluşları ülke madenciliği içinde gerektiği yerde varlar; olmamış olmaları durumunda ülkemiz bugünkü kadar bile gelişmemiş kalacaktı; görünür bir gelecekte buna bir seçenek te yok; özelleştirmelerin tartışılmaz ve ayrıcasız bir zorunluluk olarak görülüp uygulanması durumunda ülkemiz madenciliğinin önemli bazı alanlarında ise, tam bir yıkım yaşanacak.

Bu nedenle, geliştirilecek bir MGS'nde kamu kurum ve kuruluşlarını da önyargısız olarak var saymak gerekli.

Özel Kesim

Ülkemiz madenciliğinde yerli özel yatırımcıları da birkaç ayrı kategoride ele almak, gerekli.

Her şeyden önce yukarıda da biraz örneklenildiği gibi madenciliği hammadde dışsattımcılığının -bir ön aşaması olarak gören bir özel girişimci kesimi var. Bunlar, genellikle el yordamıyla dış pazarlar bularak çıkardıkları hammaddeleri dışarı satıp

madencilik drşında kul (anacakla nı birikimlere özeniyor ve başarabilenler bunu sağlıyor. Bu alanda ne kutlanılan teknoloji geliştirilebiliyor; ne yatırımla r gel iştin lip çıkırı lan hammaddelerin ülke içinde işlenip ikinci, üçüncü- ürünler üretilmesi yoluna* gidiliyor; ne de arama çalışmalarına ilgi duyuluyor.. Bu işletmelerde cevher ya da hammadde yataklarının^ hangi koşullarda, ne etkinlikle ve kaynağın ve çevrenin korunmasına yönelik ne denli özen gösterilerek çalışıldığı konusunda iç açıcı bir durum yok.

Ya da, yabancı dışalımçıların ülke içinde başka alanlarda iş ilişkileri içinde oldukları girişimciler, kimii zaman ruhsat ve işletmeleri devir alarak kendileri bir işletme kurup; kimi zaman da çıkarılmış cevher ya da hammaddeleri toplayarak, çalışıyor. Her iki dorumda da çıkarılan cevher ya da hammadde ülke içinde işlenmeden, kayda değer bir katma değer elde edilemeden yurtdışına satılıyor. Elde edilen gelir sektör dışında kalıyor. Bu ekonomik etkinlik biçiminin kendi iç mantığı ne maden ve hammadde yataklarının ve ne çevre koşullarının korunmasında; ne arama çalışmalarını olumlu etkileyip yeni yataklarını ortaya çıkarılmasında; ve ne de madencilik sektöründe kullanılagelen teknolojinin ve sosyal sermayenin geliştirilmesinde olumlu bir katkı yaratamıyor.

Bir de, ya ülke içinde değişik alanlarda endüstri kuruluşlarına sahip şirket topluluklarının yapılarında madencilğe de yer vermesi, ya da kısıtlı ölçüde de olsa madencilikten elde edilen gelirin bu sektöre yatırıldığı bazı özel yatırımcıların oluşturduğu bir öbek var. Bunlar» yakın zamana değin az sayıda şirket ya da şirketler grubunun fazla çeşitlenmeden! yürüttükleri çalışmalardan oluşuyordu. Şimdilerde ise bunların hem teknoloji parkları büyüdü ve çağdaşlaştı; hem uluslararası ilişkileri gelişti. Böylece» görünür geleceğin ülke madenciliğinde söz sahibi olacak özel yatırı molan da belirmeye başladı. jyißS'nin bu gizili de göz önüne alması öneriri taşıyor.

Yabancı Sermaye

Üzerinde durulması gereken bir başka girişim öbeği olarak/ ülkemize madencilik işletmeleri için

Çıkarılan cevher ya da hammadde ülke içinde işlenmeden, kayda değer bir katma değer elde edilemeden yurt dışına satılıyor

sınırlı ölçüde gelen'yabana sermaye de var. Bunlar», hemen hemen kesinlikle, yalnızca son on yılda ilgi göstermeye başladı ülkemiz madenciliğine. 1980'den buyana ülkemizde çoğu mermercilik için olmak üzere madencilğe yatırım yapmak üzere izin alan 85 yabancı sermaye kuruluşu toplam; 275 milyon dolar getirmeye söz vermiş. Bu miktar, ülkemize yönelen toplam yabana yatırımın yalnızca %0,9'u²³ Bir çeşitlilik peşinde değiller., öncelikle mermercilik ve altın işletmeciliğine istekiler.; Çok az sayıda bakır işletme tasansı ve yakın zamanda dillendirilen bir de çinko sahası var ilgi alanlarımda., Bunların hiç biri ülke içinde metal işleme endüstrisi kurma düşüncesine sahip değil., Mermer dışında endüstriyel hammaddeler alanına pek ilgi gösterdiklerine tanık olunmadı.

Hepsi, çokuluslu şirketler. Güçlü bir sermaye yapıları var, Bu nedenle arama ve geliştirmeyi hızlı yapabiliyorlar ve bu yönleri ile MGS düzenlenirken bu yönleri ile ders alınabilecek özellikleri var. Yine de, arama çalışmalarında daha önce MTA tarafından üretilmiş zengin bilgi dağarcığını kullanıyorlar.: Hırslı bir politika izliyor, medyayı, kamu oyunu, kamu görevlilerini kendilerinden yana etkilemek için her yolu deniyorlar., Madenciliğin masaya yatırıldığı her platformda temsilcileri var ve sayıca bile ağırlık sahibi oluyorlar. Madencilik sektörünün meslek ve sivil toplum örgütlerini kendi yanlarında tutabilmek için ellerinden geleni yapıyorlar. Bu yüzden hazırlanan strateji metinleri, raporlar ve giderek yasa taslakları bile», ülke madenciliğinin genel! sorunlarını irdeleyip çözü m önerileri geliştirmekten çok ba-fSırkaç yabancı girişimcinin önündeki engelleri temizlemeye yöneliyor. Giderrek,, yere! halk, meslek örgütleri, akademisyenler, hukukçular, çevreciler ve yargı organlarına karşı ağır, yaralayıcı ve küçük düşürücü propaganda kampanyaları düzenliyorlar. Bu yalnız ülkemize özgü değil. Dünya Bankası ve öteki kuruluşların çabalarıyla az gelişmiş ülkelere dayatılan

²³ Ami, A./., 2002., Current Status of FOI and Environmental issues in Mining in Turkey., OECD Global Forum on International Investment, Conference on Foreign Direct Investment and the Environment Lessons to he learned from the Mining Sector

hammadde deposu olma rolü bütün dünyada benzer baskılarla sonuçlanıyor. Her yerde o ülke madenciliğinin yıkımı ve yerine çok uluslu madencilik şirketlerinin kapkaç işletmeciliğinin konması deniyor. Bu sorun her yerde tartışılıyor²⁴, her yerde güçlü direnişle? var.. Ülkemizde de var kuşkusuz. Odamız da bu direnişin içinde sorumlu olduğu yerini alıyor. Karalamalardan da hiç ama hiç çekinmiyor. MGS metninde mahcup biçimde de olsa bu kampanyaların uzantısı olan anlatımlar var ve hazırlayanlar bu anlayışın ulusal bir strateji hazırlamanın önündeki en büyük engel olduğunun farkında değil gibi görünüyor : "bilinçsiz çevre hareketleri altın madenciliğini tedirgin etmiştir" "Kamu oyu yeterince bilgilendirilmediğinden sektöre olumsuz bakılmaktadır.", "Halkın altın üretimi ile ilgili yanlış yönlendirilmesi ülkemizdeki altın madenciliğinin önündeki önemli bir sorundur" "Altın üretimi yöntemleri konusunda toplum yeterince bilgilendirilmemiştir" "Ülkemizde varlığı tespit edilmiş altın rezervleri çevre ile ilgili çekinceler nedeni ile henüz üretim yapılamamaktadır?,"... toplumun bu konuda bilinçlendirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır" "Altın üretimi ile ilgili çevresel çekinceler çözümlenecek ve toplum: bilinçlendirilecektir;" MGS metninden alınan bu anlatımların tümü tek bir yabancı şirket için, çalışmalarını yüksek yargı tarafından yasaklanmasına karşı süren ve ülke madenciliğinin tek gündem maddesi olarak tutulmaya çalışılan Newmont (ülkemizde Normandy AŞ) için kullanılmış* Metnin başka hiçbir bölümünde başka hiçbir doğal kaynak türü için böylesi bir kişiselleştirme, kendi; bilimi insanları ve halkını küçümseme yok. Dünyanın başka hemen her yerinde sürmekte olan benzer tartışmalara değinme de yok. Bu yanı ile MGS metni ibret verici. Bilinçlendirilmesi gerekenlere yardımcı olması için, Odamızın da içinde yer aldığı, TMMOB'ne bağlı dört mühendis odasının ortaklaşa hazırladıktan uzunca bir raporu bu görüş notumuzu eklemenin uygun olacağını düşündük. '

Son olarak, el emeği madenciliği, kazma-kürek madenciliği ya da uluslararası terimi ile "artizanal" madencilik üzerinde de durulmaya değer. Bazı ülkelerde önemli niceliklere erişen bu tür, emeğe dayalı madencilik ülkemizde pek yaygın değil. Yine de, bazı örnekleri! var, Örneğin, lületaş madenciliği, Sımsakta asfaltit madenciliği, Zonguldak'ta kaçak küçük taşkömürü işletmeleri, dağınık ve çok sayıda örnekle görünen agrega ya

dataş işletmeleri, paket taşı işletmeleri hep bu düzeydeki madenciliğin örnekleri.. Emek yoğun yanı ile doğru ve gerçekten ulusal bir MGS metninin ilgilenmeden geçmemesi gereken bir olgu..

MADENCİLİĞİN SEKTÖRÜNE BAKIŞTAKİ YANILSAMALAR

Ülkemizde •madencilığe bir ekonomik ve toplumsal etkinlik alanı olarak genellikle gerçekçi olmayan ve çarpıtılmış bir bakış açısı egemen. Bu konuda en göze batan eğilimi büyük maden yataklarına sahip olduğumuz ve bunları işletirsek ülke olarak kurtulacağımız, topluca esenliğe kavuşacağımız düşüncesinin yaygınlığı. Dünyada en zengin yataklarına sahip olduğumuz bor kaynaklarının işletilmesinin engellendiği, bu alandaki engeller aşılsa borçlarımızı kolayca temizleyebileceğimize öyle derin bir inanç var ki, bunun etkisi ile MGS'de verilen değerlere göre dünyadaki tüm bor pazarının 1,3 milyar dolayında olduğunu ve bunun tümünü ele geçiresek bile nasıl kurtulamayacağımızı görmüyoruz. Birileri çıkıp altın zengini olduğumuzu söyleyince tanıtlanmış- altın cevheri rezervimizin birkaç yüz ton (MGS'ne göre 340 ton) olduğunu göz ardı edip 6500 tonluk altın rezervi "yalan"-ını benimseyiveriyoruz. Bunu hep yapıyoruz da, sayısız bilimsel araştırma ile ortaya konduğu gibi neden doğal kaynaklarını üretip İham olarak dışarı satan ülkelerin hiç iflah olamadıklarını, kalkınma hızları eksi değerlerde, kurumsal sermayeleri gelişmemiş, demokratik kurumlarını olgunlaştıramamış, çoğu iç savaştan zarar görür durumda olduklarını sorgulamıyoruz. Bu alışkanlık yüzünden madencilik sektörünün gücü ve sorunlarını gerçekçi biçimde tartışma olanağı bulamıyoruz.,

Bir başka çarpık bakış ta, sektörün içinden geliyor : madenciliğin önündeki tüm engeller temizlenmelidir; yaklaşımı. MSBKB'de alabildiğine, MÖİK ve MS'de de örtülü biçimde bu yaklaşım savunuluyor.. Ülkenin ormanları, su kaynakları,, sit alanları, meraları, tarımsal alanları,, tarihsel mirası, zeytinlikleri,, kıyaları,, vb ne tür doğal sermayesi varsa, buralarda madencilik yapılmasının önündeki tüm engeller kaldırılmalı imiş. Üstelik bunu

²⁴ Hafflcf. E, 2002, *Foreign Direct Investment in the Indonesian Mining Sector*, *OECD Global Forum on international investment*, *Conference on Foreign Direct Investment and the Environment; Lessons to be learned from the Mining Sector*

madencilikten sorumlu bakanlık, kendi yapısı içinde kendi başına kararlaşırma lı imiş. Sektörün sorunlarını çözmek için bundan sığ bir yaklaşım olabilir mi? Dahası, madencilik çalışmalar™ yalnızca kaynakları tüketmeye yönelmek için bundan daha uygun bir ortam yaratılabilir mi? Ne denli kolaylıkla böylesine dar bir anlayış, bencilce bir yaklaşımı savunulabiliyor?

Toplumsal psikolojide yaygın olan bir başka anlayış ta, madenciliğin kirlenici ve yıkıcı bir etkinlik olduğu. Gerçi, böyle düşünülmesine neden olan sayısız örnek var. Ama, artık dünyada işletme sırası ve sonrasında çevre koruyucu, işletme sonrasında doğayı yeniden düzenleyici, yöre halkı ile ilişkileri geliştirici zengin bir deneyim kazanıldı, kurallar belirlendi, teknolojiler geliştirildi. Gelişmiş ve doğasına ve halkına özenli ülkelerde bu uygulamalar madenciliğin önemli bir ögesi, artık. Madencilik ile ilgili her türlü düzenlemede bu yolda kayıtlar konuyor. MGS metninin de bu konuda değinmeden geçmiş olması kabul edilemez.

Madenciliğimizin çok dikkat çekici bir özelliği halkın içinde, küçük ve orta ölçekli girişimciler düzeyinde bunun bir defnecilik heyecanının ötesinde algı 11 ana mayışı. Değerli bir yatak bulup hızla köşeyi dönmenin dışında bir girişimcilik anlayışı, arama-bulma-geliştirme heyecanının peşinde gitmek, ülke kalkınması uğruna bir şeyler yapabilme güdüsü, istihdam yaratıma yolu ile toplumsal prestij elde etme eğilimi, vb güdüler etkin değil. Bunun yaygınlaştırılmasında dünyada en çok jeoloji mühendisi ve maden mühendisi oranına sahip

Madenciliğimizin çok dikkat çekici özelliği halkın içinde, küçük ve orta ölçekli girişimciler düzeyinde bunun bir defnecilik heyecanının ötesinde algılanamayışı

ülkelerden biri olan ülkemizde meslek sahibi yurttaşlara önemli görevler düşüyor, MGS, bu konudaki bilincin geliştirilmesi yönünde hedefler koymak,, çözümler önermek durumunda, Öte yandan, madenciliğin hemen her durumda kentsel alanların dışında, kırsal yörede yapıllmak duru-

Tek tek İşletmelerin p" munda oluşu nedeni ile yatırımın, alt yapının ve sonuçta kalkınmanın ülke yüzeyine yayılması açısından önemli bir gizli var. Bu yanı ile, fek fek işletmelerin kârlılıklarını tartışmanın yanında, toplumsal kalkınmada ve kalkınmanın yaygınlaştırılmasında da önemli bir araç ele alınması gerekir

kaynağı niteliği taşımaktadır. Madenciliğin gittiği yerlere başka herhangi bir yatırım.« götürmek çoğu yerde güçtür. MGS'nin bunu ölçeklendirebilecek kural ve kurumların oluşturulması yönünde de önlemler önermesi gerekir.

Yine, madenciliğim! kendi başına toplumsal gelişmenimi ve kalkınmanın motoru olmadığı» geçmişte kalkınmış ve gelişmiş ülkelerin gelişmişliğinde madenciliğin hiç te başat bir rolü olmadığı da yapılan araştırmalarla ortaya çıkarılmış durumda²⁵. Buna karşılık, madenciliğin ülke kalkınmasında, endüstrinin gelişmesinde* gönencin yaygınlaştırılmasında, az gelişmiş yöreleri kalkındırmada tüm öteki ekonomik ve toplumsal çabaların! yanında önemli ve ötekilerden ayrılamaz bir yeri olduğu da bir gerçek. Böyle ise hazırlanacak bir stratejinin "*madenciliği geliştirmek*" değil; "*ülkenin gelişmesine madenciliğin katkılarını arttırmak*" konusunu işlemesi ve bunun hedef ve araçlarını belirlemesi gerekir.

MGS metni ancak bu yaklaşımla, her şeye karşın madencilik, madenciler için madencilik diyen MÖfCMS, MSBKB metinlerindeki yanıışlardan korunabilir ve ulusal bir strateji niteliğini kazanabilir.

ÜLKE GELİŞMESİNE MADENCİLİĞİN KATKISININ GELİŞTİRİLMESİ ÇABALARININ HEDEFLERİ NELER OLMALI?"

Madenciliği ülkenin gelişmesinde katkı sağlayacak şekilde kullanmak için temel nitelikli hedeflerin vurgulanması-, ikincil sayılabilecek hedeflerin öne çıkarılmaması gerekir.

Bunların başına ülkenin doğal sermayesinin», yeraltı zenginliklerinin ve doğal çevrenin talandan ve yıkımdan korunması hedefi gelmelidir.

²³ Power, I.M., 2002., *Digging to Development? A Historical Lock at Mining ana Economic Development*, Oxfam America

Yeraltı zenginlikleri yenilenebilir kaynaklardır. Bunlar bulunup işletildiklerinde tükenen şekilde sınırlı kaynaklardır. Bu yüzden, geçmişten bugüne, sürekli olarak geleceğe yönelik kestirimler yapılmış ve belli doğal kaynaklarını ne kadar süre sonra tükeneceği öngörülmeyle çalışılmıştır²⁶..

Kuşkusuz, işletme ve tüketme sürecinin yanında yeni yatakların aranma ve geliştirilmesi de sürmektedir. Bu yolla sürekli olarak yeni yataklar bulunup- geliştirilmekte ve bu çalışmaların başarısına göre ömürleri, tükenme süresi de ileriye itilmektedir.

Bu koşullarda, bilinen rezerv ve kaynakların o dönem için geçerli tüketim hızı ile daha kaç yıl yetebileceğini, tükenme ömrünü belirlemek önem taşımaktadır. Bu pa rametreye kaynak güvenciliği'ni göstermesi! açısından önem verilmektedir. Tükenme ömrü kritik bir düzeye indiğinde arama yatırımlarının hızlandırılması, tüketimin kısıtlanması, son dönemlerde ağırlık verildiği gibi hurda kullanımının arttırılması ya da sanayide o doğal kaynağın yerine kullanılacak yeni malzeme seçeneklerinin geliştirilmesi öne çıkmaktadır²⁷. Bu açıdan, ülkenin her bir doğal yer altı kaynak türü için böylesi değerlendirmeler yapılması ve madencilik çatışmalarının hangi alanlarda özendirileceği hangi alanlarda bazı kısıtlamalara başvurulacağına kararlaştırılması seçilecek hedeflerden biri olacaktır.

İncelenen metinlerde bu yönde hiçbir hedefe yer verilmemiştir.

Öte yandan, yer altı zenginlikleri, özellikle de metalik madenler bir yandan sürekli düşen fiyatları yüzünden ve bir yandan da gelişen çıkarma ve işleme teknolojileri sayesinde giderek daha düşük tenörlü yataklarda işletilmektedir. Yine de, her bir

Bu talanın bir başka boyutu dū, işletilmesine haşlanan yataklarda jeoloji hizmetlerinin ve aramanın ihmal edilmesi yüzünden yatağın önemli bir bölümünün sonradan değerlendirilmesini engellenecek şekilde yanlış işletme projelerinin uygulanması olmaktadır. Bu yüzden hır çok yatakta işletilebilecek önemli rezerv bölümleri yeraltında esir kalmaktadır

yatağın işletmeye konu olacak kesiminin seçilmesi ve işletilecek kesimin tenorunun alt sınırının (cut off grade) kararlaştırılması yatırımcı ve işletmecinin kendi iç fizibilite değerlendirmesi ile değerlendirilmektedir. Bunun çok tipik bir örneği şu sıralarda ve sessiz sedasız olarak, ülkemizde yaşanmaktadır. Uşak yakınlarında bir altın yatağını arama ve geliştirme çalışmalarını sürdüren Kanada'da kurulu Eldorado şirketi (ülkemizde, sahibi olduğu Tüpraş AŞ olarak) Kışladağ altın yatağını hangi koşullarda işletmesinin kendisi için çekici olacağını araştırmaktadır²⁸«

²⁸ Geçtiğimiz yıl yapılan ön fizibilite çalışmasının sonuçlarını, paylarının ışık gördüğü Toronto Borsası'nın katı kuralları uyarınca web sayfasında yayınlayan şirket, geçen yıl A yansında Kilborn Engineering Pasifime bir ön fizibilite yaptırmış. Bu aşamadan önce yapılan bir değerlendirmede 10 yıllık bir işletme

ömrü içinde 10 milyon tonluk büyük bir işletmenin getirişinin, bunun üçte biri kadar bir ilk yatırım gerektirecek olan 3,3 milyon tonluk bir işletmeden dört kat daha çok olacağı hesaplanmış,, İşsel dönüşüm oranı ise birbirine yakın; sırası ile, %17 ve %21. Ancak küçük bir işletme için açılacak açık ocağın sonradan geliştirilmesine elverişli olmayan bir cevher yatağı geometrisinin bulunduğu belirtiliyor. Önemli bir husus ta, 3,3 milyon tonluk bir işletmede 0,34 olan sıyırma oranının, 10 milyon tonluk bir işletme için 0,9'a yükselecek olması.

Buna karsak, Eldorado bugünkü ekonomik koşullarda daha az ilk yatırım gerektirmesi nedeni ile 3,3 milyon tonluk bir işletmeye daha yakın görünüyor:

Mayıs 2.001 ayı sonunda yapılan açıklamaya göre, 3,3 milyon tonluk, bir işletme için Ön Fizibilite çalışmasının ilk sonuçları olumlu. 11,5 yıl süreli bir işletme ile yılda 321 ton altın çıkarılması durumunda, 47A milyon dolar ilk yatırım ve 154 USD/ons işletme gideri koşullarında» 300 USD/ons altın fiyata göre işsel dönüş oranının %21 şe net şimdiki değer de 36,3 milyon dolar olacağı öngörülmüş. Değerlendirme, proje ekonomisinin metal fiyatlarına duyarlılığının yüksek; ilk yatırım ve işletme giderlerinin oransal dağılımına daha az duyarlı olduğunu göstermektedir:

ÇED çalışmasının sürdürüldüğü ve yıl sonunda tamamlanmasının planlandığı bildiriliyor. Asıl Mbilite çalışmasının 2002'de tamamlanması ve işletmenin 2003 sonunda başlatılması planlanmış. Çalışmaların sonunda hedeflenen 10-12 milyon ons'luk, 300-370 tonluk cevher kaynağı ile dünyanın işletmeye alınması en büyük yataklarından olabileceğini umuyor, Eldorado,

²⁶ Bameit, Ld and MorseM,, 1963, The Economics of Natural Resource Availability Johns Hopkins Univ. Pres for Resource for the Future

²⁷ Auty, RM, 1998, The Geopolitics of Mineral Resources, UNGIAD, Mining, Environment and Development Papers', 1

tikenin
ile
yönelmen
endüstri yapısının
gereksineceği
hammadelerin
önceden
kestirilmesi,
bu kaynaklara
ilişkin aramaların
hızlandırılması
ve bilmen
ve bulunan
yatakların
işletilmesine
öncelik verilmesi
de temel
hedeflerden biri
olmalıdır

" Ancak, yatağın bu ülkenin bir yer altı zenginliği olduğu ve geride bir daha işletilemeyecek 6,7 milyon ton cevher bırakılarak işletilmesine razı oluna mayacağını söyleyecek, bu konuda kayıtlar koyacak bir erk olmamalı mı, bu ülkede, Böyle bir uygulamaya, doğal kaynaklarımızın talan edilmesi'ne karşı çıkacak yurtsever yurttaşlar yok mu?

Bu örnek tek ve biricik değil. Cominco'nun Artvin Cerattepe'deki sülfürlü bakır yatağını işletirken kârını en yükseğe çıkarmak için akıl atmayacak kadar yüksek bir cut off grade değeri

seçmesine razı olunacak mı?

Bu açıdan da, ülkenin her bir doğal yer altı kaynak türü için, her bir maden yatağı için böylesi değerlendirmeler yapılması ve madencilik çalışmalarının hangi koşullarda özendirileceği, hangi kayıt ve kısıtlamalara başvurulacağını kararlaştırılması seçilecek hedeflerden biri olacaktır. Bu konuda donanımlı, özerk ve yetkilendirilmiş kamu kurumlarının oluşturulması bu hedefe ulaşmak için oldukça önemli. Herhalde hiç kimse bu görevi Tu bitak'ta n bekleyemez.

İncelenen metinlerde bu yönde de, hiçbir hedefe yer verilmemiştir.

Bu talanın bir başka boyutu da, işletilmesine başlanan yataklarda jeoloji hizmetlerinin ve aramanın ihmat edilmesi yüzünden yatağın önemli bir bölümünün sonradan değerlendirilmesini engelleyecek şekilde yanlış işletme projelerinin uygulanması olmaktadır. Bu yüzden bir çok yatakta işletilebilecek önemli rezerv bölümleri yeraltında esir kalmaktadır. Bunun örneklerini birçok linyit yatağında, demir sahalarında yaşadık.

Sektörün yönlendirilmesi açısından bir başka önemli yön de, ülkemizde endüstrinin

hammadde gereksiniminin güvenli, sürekli ve ekonomik olarak yurt içinden karşılanmasıdır. Bu açıdan bakıldığında MGS metninde de vurgulandığı gibi, ülkemizde bilinen yatakları bulunan ya da yeterince aranmamış bazı madenleri sağlayabilmek üzere önemli dışalmalar yapılmak durumunda kalınması yanlış görünmektedir. Buna karşı, ülkenin varolan ve yönelinen endüstri yapısının gereksineceği h a mmaddeleri n önceden kesti ril mesi,

bu kaynaklara ilişkin aramaların hızlandırılması ve bilinen ve bulunan yatakların işletilmesine öncelik verilmesi de temel hedeflerden biri olmalıdır. Bunun en tipik örneği bakırdır Bu ve başka hammaddelerin aranması ve ülke içinde üretilmesinin önündeki tek engel ortak ve örgütlü aksi yokluğudur.. Ülkemizde bu tür değerlendirmeler yapacak ve kararlar oluşturacak bir strateji örgütü yoktur.. Bunun, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı; ya da Maden İşleri Genel Müdürlüğü yapısı içinde de oluşabileceği akla gelebilir. Ancak, böyle bir görevin yalnızca yeni ve özerk bir örgütlenme ile (son bölümde önerilen yeniden yapılanan MTA Enstitüsü ile) gerçekleştirilmesi en doğrusu gibi görünmektedir. Madencilüğimizin yalnızca reflekslerle yaşamını sürdürmeye çalışan, beyni olmayan ve ancak omuriliği ile yönseyen bir organdan farkı yoktur. Bunun giderilmesi de önemli ve önde gelen bir hedef olmalıdır.

Ülkenin gereksineceği maden kaynaklarının geliştirilmesine öncelik verilmelidir.

İncelenen metinlerde bu yönde de, hiçbir hedefe¹ yer verilmemiştir.

Bir başka önemli hedef te, ülkemizin doğal sermayesinin önemli bir ögesi olan yer altı zenginliklerimin yeraltından çıkarılıp işlenmeden dışarıya satılmasının bir şekilde önüne geçirilmesidir. Maden ve endüstriyel ham maddelerin yeraltından çıkarıldığı gibi, işlenmeden, İham,

M adencilüğim izin
ı\$alınzıeQ
reflekslerle
yaşamını
sürdürmeye
çalışan, beyni
olmayan ve
ancak omuriliği
ile yönseyen bir
organdan farkı
: yoktur. Bunun
giderilmesi de
önemli ve önde
gelem bir hedef
olmalıdır

**her üç beş yılda
bir sorunlarının
çözülemediği
anlaşıp yeni
bir yasal
düzenlemene
gerek duyan
bir sektör;
ülkemizin
madencilik
sektörü**

- yasa taslağında olduğu gibi her türlü tarımsal, of man, çevre ve tarihsel varlığın bu madencilik etkinliği için feda edilmesinin istenmesi kabul edilemez.-Ve ne yazık ki, değinilen ve bu satırlarda eleştirilen metinlerin hepsi, MÖİK, MS ve MSBKB metinleri de ve ne yazık ki MGS metni de bu zaaf- ları taşımaktadır.

Hayır, madencilik ürünlerinin işlenmeden ve katma değer yaratan, istihdamı geliştiren, ülke içindeki endüstri yatırımlarını destekleyen bir şekilde ikincil, üçüncül ürünlere dönüştürülmeyen dış satımı belki yasaklanamaz ama; hiçbir biçimde özendirilmemelidir. Bunu zorlaştırmanın sayısız aracı bulunabilir. Yeter ki, bu hedef benimsensin. Madencilüğümüz dış- satım aracı olarak, değil, ülke endüstrisine ve ekonomik ve toplumsal kalkınmasına yardımcı olacak şekilde geliştirilmelidir. <

.MGS metni bu temel hedeflere dayandırılmamıştır,

STRATEJİDE SEÇİLMESİ GEREKEN YÖNTEM VE YORDAMLAR .

Bu hedeflere ulaşılabilmesi için/ MGS metni yada değinilen öteki metinlerde önerilen önlem, yöntem ve yordamların çoğu anlamsız ve bir anlamda zararlı olacaktır. Bunların benimsenmesi olanaksızdır.

Örneğin, .MGS metninde feldspat kaynaklarımızın rezervi (işletme dışı olan Artvin-Şavşat'takinin dışında) 12 milyon ton dolayında ve 2001 yılındaki ihracatımız (üstelik son 4 yılda ikiye katlanarak) 2,3 milyon olarak verilmiş iken, 5 yıllık tükenme ömrü kalmış olan bu kaynağın tüvenan olarak dışsatımını kolaylaştırmak uğruna "iyi fiyatlarla

tüvenan olarak satıl-
masının özendirilme-
si, taşıma harcamala-
rına vergi indirimi
getirilmesi, by amaçla
kamunun limanlara
yatırım yapmasının
istenmesi, değerli
metaller yurtdışına
çıkarılırken şirket bil-
dirimi ile yetinilmesi,
dışsatım amaçla ma-
dencilik şirketlerine
çeşitli vergi indirim-

eri getiri-
mesi Ye son

satılabilmesi" "feldspat
ihracatında liman soru-
nunun çözülmesi" gibi
önlemler önerilmesini
anlamak olanaksızdır.

Yine örneğin, kalsit
için, seramik, killeri
için akla ilk gelenin
dışsatım: limanlarının
geliştirilmesi ve dışsati-
mın kolaylaştırılması olmasının da kabul edilmesi
güçtür.

Bu metinlerde benimsenemeyecek bir başka
yaklaşım da, tıkanan bazı işletmeler için hemen
özelleştirmenin önerilmesidir. Mazıdağı fosfat
tesislerinin, ferrokrom tesislerinin ve başkalarının
içine düşürdükleri tıkanmanın nedeni sanki kamu
mülkiyetinde olması imiş gibi bunların
özelleştirilmesinin önerilmesi, madencilik sektö-
ründeki özelleştirme uygulamalarından olumlu
sonuç alınmadığı saptaması (MGS) ile çelişmiyor
mu? Fosfat yataklarının işletilmesi tarımımızın ge-
lişmesi için böylesine yaşamsal bir önemi taşıyarken,
yalnızca bu işletmenin kendi iç fizibilitesine bak-
mak yeter mi?

Sektörden beklenen katkının önündeki biricik
engel, ucuz elektrik sağlanmaması, limanların
yetersizliği, başka sektörlerdekinden bile düşük
vergi oranları mıdır? Yoksa, amaç ve hedefleri
doğru belirlenememiş; etkin biçimde yönlendi-
rilememiş; yanlış koruma ve özendirmeyle
çarpık gelişen; ülke gereksinimlerine yanıt
veremeyen; birçok büyük işletmesi kapalı, bir
çoğu teknolojisini yenileyemeyen, yeni yatırım
yapılmayan; istihdam bileşimi sorunlu; gündelik
propagandaya, çok konuşup çok isteyenin
eğilimlerine göre yönlendirilen; her üç beş yıl-
da bir sorunlarının çözülemediği anlaşılıp yeni
bir yasal düzenlemeye gerek duyan bir sektör,
ülkemizin madencilik sektörü»

MGS metninin ayrıntılarında bir çok doğru
saptama, çok sayıda doğru ve yerinde öneri var.
Bu metne hakkı verilmesi gereken bir emek har-
candığı açık. Ama, yukarıda ki eleştirilerin ışığında
bu metnin ulusal ve doğru bir strateji çizmediğini;
eklektik bir istek listesi niteliğini aşamadığını söyle-
mek te haksızlık olmaz. Bu yüzden de adına "Stra-
teji" dense de, bu metin resmi bir belge özelliğinde
olsa da ulusal olması ve kalkınmaya ve gönencin
sağlanmasına yol göstermesi beklenemez. Çün-

**ekonomik tie
toplumsal yaşam
karmaşık ve çok
merkezde verilen
kararlarla
biçimlenen bir
süreçtir**

kü, ekonomik ve toplumsal yaşam karmaşık ve çok merkezde verilen kararlarla biçimlenen bir süreçtir;, Resmi bir belgenin çizdiği yolun izlenmesi, koyduğu hedeflere yönelinirsesi ancak, bunun yaygın bir kabul görmesi; ilgili her tarafın bu ilke ve hedefler çevresinde gönüllü birleşmesiyle olabilir. Yoksa, sektörler arası bir çekişme, kavga ve ötekini küçük düşürme çabasına neden olur. Aynı, TBMM'nde görüşülen Maden Yasası değişikliği taslağının yarattığı gibi. Tarım sektörünün, ormancılığın, çevreciliğin», arkeoloji ve mimarlığın, zeytinciliğin, hayvancılığın, kısacası akla gelebilecek her sektörün temsilcisinin karşı çıktığı bir madencilik sektörü şansı ne olabilir? Madencilik sektörü ülke ekonomisinin tüm alt kesimleri ile dost ve uyumlu olmak zorunda, Bu dostluk ve uyum ise ancak, hedef ve yöntemleri, öteki sektörlerce de benimsenebilecek şekilde seçmekle sağlanabilir.

Yukarıda eksikliği vurgulanan amaç ve hedeflere ulaşılabilmesini sağlayabilmek için,, hangi yöntemler ve nasıl yordamlar önerilmeli ki doğru ve ulusal, bir strateji metni ortaya çıksın?

- Bunun için, öncelikle hammadde dışatımının desteklenmesi ve özendirilmesinden (teşvikinden) vazgeçilmesi gerekir.
- Buna karşı, maden ve endüstriyel hammaddelerin ülke içinde işlenmesi alabildiğine özendirilmelidir.
- Ülke endüstrisinin gereksindiği girdiler düzenli biçimde izlenmeli, geleceğe yönelik duyarlı kestirimler yapılmalı ve kritik kaynaklar için maden aramaları her türlü etkin araçla desteklenip özendirilmelidir.
- Maden ve endüstriyel hammadde yataklarının talan edilmeden, önemli bölümü yeraltında bir daha kazanılmayacak şekilde terk edilmeden işletilmesi için kayıt ve kurallar konulmalı, düzenli denetimler yapılmalıdır
- Madencilik sektöründe kul lanı lan makime, donanım, ve gerecin ülke içinde üretilmesine yönelik endüstrilere yatırımlar özendirilmelidir.
- Maden işletmelerinin kendi iç fizibilitelerinin yanında/ çevre ve öteki doğal sermayeye etkilerini de göz önüne alan

Tanıtı **sektörünün,**
ormancılığın,
çevreciliğın,
arfeefo/j ué
mimarlığın,
zeytinciliğın,
hayvancılığın,
kısacası akla
gelebilecek
her sektörün
temsilcisinin
karşı çıktığı bir
madencilik sektörünün şansı
ne olabilir?

yarar/zarar değerlendirmesi yaptırılıp kesin işletme kararları buna göre verilmelidir.

• Bütün bunların gerektirdiği bilimsel ve teknoloji bilgisinin üretilmesi, temel araştırmaların yapılması ve üst düzeyde stratejik hedeflerin, seçilmesi için donanımlı ve özerk bir "Ulusal Doğal Kaynaklar Enstitüsü" gerekli görülmektedir, önerilen Bor Araştırma Enstitüsü de böyle bir çatı altında yer alabilir. Madencilik sektöründe artık bugünkü durumyla ona bel bağlamak olanaksız da olsa, MTA'nın; bir Genel Müdürlük olarak değil bir Enstitü olarak, önemli bir yeri olmalıdır. Bu Ulusal Enstitü yapısı yeniden yapılanan MTA olmalıdır. MTA, smaden. aramaları ve teknoloji geliştirmede bir kurum

olarak varlığını etkin biçimde sürdürmelidir. •MTA bir kili ve donanımı ile dünyadaki en güçlü jeolojik araştırma kurumlarından-.{geological surveys) biridir²⁹. MTA'nın kuruluşundan 198Q1i yıllara kadar ülke madencilikine yapmış olduğu katkılar bilinmektedir. Bilinen hemen tüm linyit taşkömürü, trona bor; asfaltit, uranyum, toryum ve petrol yatakları MTA tarafından bulunmuştur. Ancak 1985 yılında yayımlanan 3213 sayılı maden yasası MTA'nın bir çok etkinliğini kısıtlamış, ruhsat edinmede herhangi bir özeli şirket ve kişiden farkı kalmamıştır. Oysa, 3213 sayılı yasadaki önceki 6309 sayılı yasaya göre çalışmalarını yürüten ve çok. önemli sonuçlar üreten bu kurum bilinçli bir politika sonucu etkisiz halle getirilmiştir. Bunun yanında, kuruma genel,, bütçeden ayrılan payın yaklaşık %80-85'lik bölümü personel gideri olarak kullanılmış ve asıl işi olan maden aramacılığı yok edilmiştir. Dünyada ve ülkemizde, doğal kaynaklara ilişkin bilimsel, teknik ve ekonomik verilerin derlenip işlendiği; pazar ve fiyat hareketlerinin izlendiği; yens teknolojiler ve araştırmalara ilişkin haber ve bilgilerin kovuşturulduğu; bunların elektronik ve basılı ortamlarda yayıldığı; ve ülke çıkar-

²⁹ Reedman, A.J., Callow, R.C. and Mortimer, C, 1996, Geological Surveys of Developing Countries : Strategies for Assistance, Project Summary Report, WC/96/20, British Geological Survey

rina politikaların tartışılacağı ortamların örgütlendiği bir "Ulusal Doğal Kaynaklar Akademisi" kurulmalıdır. Bu akademi yer altı zenginliklerimizin envanterini, bu doğal kaynaklarının muhasebesini, ülkenin doğal sermayesinin artış ya da eksilişini ve doğal kaynaklar ekonomisine ilişkin benzeri konularda görevler yüklenmeli, araştırmalar ve değerlendirmeler yaptırılmalıdır.

Madencilik alanında kurulu ve çalışan kamu kurum ve kuruluşları yeniden yapılandırılmalı, islah edilmeli, bunların üzerindeki siyasal etkiler engellenmeli, teknolojileri yenilenmeli, yeni yatırımlar yapmalarının önü açılmalıdır. Bunun için, daha önce değinilen KÇG çalışma metninde önerilen (TÖYÖK) ya da benzeri özerk üst kurullar oluşturulmalıdır, Önerilen by kurumların özerkliğinin yalnızca siyasal erke karşı değil; bir o kadar da, çokuluslu madencilik şirketlerinin çıkarlarına karşı da sağlanmasına özen gösterilmelidir,

TÜBİTAK ne madencilik alanında birikime sahip ne de bu alanda donanımlıdır, üstelik, madencilik alanında bilimin temel ilkelerini ve ulusal çıkarlarımızı bir yana itip çokuluslu şirketlerin çıkarlarını öne çıkaran üstünkörü hazırlanmış (ekli rapora bakılabilir) bir raporun ayıbını ele henüz üzerinden atabilmiş değildir. Bu ayıbı her zaman işleyebilecekmiş umudu ile madencilik konusunda Tübitak'a önemli roller verilmesini önerenler olduğu biliniyordu. Ancak, MGS metninde de benzer bir önerinin yer alabildiğini anlamak ve bundan yukarıda açıklanan hedef ve ilkelere uygun bir sonuç beklemek olanaksızdır:

Endüstrinin gereksiniminin karşılanmadığı ya da tükenme sürecine girmiş maden ya da endüstriyel hammadde kaynaklarının aranması her türlü yolla özendirilmeli ve ruhsat haklarının by çalışmaları aksatma ve tavsatma yönünde kullanılmasına karşı önlemler alınmalıdır. Ek istihdam ve katma değer yaratan yerel, el emeği (artizanal) madenciliğin korunması ve geliştirilmesi için yasal, ekonomik ve eğitimsel önlemler alınmalı, bu madencilerin örgütlenmesi özendirilmeli ve bu yoldaki girişimlere desteklenmelidir.

Madencilik sektöründe iş güvenliği, işçi sağlığı ve çevre sağlığı ile ilgili köklü ön-

lemler alınıp³⁰ ödünsüz uygulanmalıdır. MGS'nde bu konuya da değinilmemiş olması acıdır.

Bunların ayrıntısına girilip çok daha somut öneriler getirmek olanaklıdır... Odamız bu konuda çalışmakta ve bahar aylarında ayrıntılı bir., strateji metnini, planı ve bunlarla ilintili yasal değişiklikler konusundaki önerilerini ilgili tüm kurumlarla paylaşacak ve bunu kamuoyuna açıklayacaktır. Bu nedenle, bu aşamada ayrıntıya girmekten kaçınmak istiyoruz, Ancak, doğru yaklaşımın birbirinden ayrı çok sayıda metnin yayılması değil; bunların açık ve alabildiğine tartışılması olduğu ve gerçek bir "Ulusal Strateji'nin ancak böyle oluşturulabileceği ve bunun herkesçe izlenmesi ve uygulanması şansını arttıracığı düşüncesini benimsiyoruz. Bu nedenle, MİGM'nün MGS metni üzerine meslek örgütlerinin görüşünü alarak önemli bir adım attığımızı belirtmeyi bir görev biliyoruz.

KARŞILAŞILABİLECEK OLASI GÜÇLÜKLER VE BUNLARA KARŞI ÇIKABİLECEK GÜÇLER

Kuşkusuz ulusal çıkarları ve ulusal endüstriyi, doğal kaynaklarıyla doğal çevresiyle ülkenin doğal sermayesini koruyacak bir strateji izlendiğinde buna bazı güçlerin karşı çıkması ve çeşitli güçlükler çıkarmasından kaçınılabilir mi?.. Demir Çelik ve Alüminyum endüstrilerimizi geliştirirken uluslararası alanda geçmişte yaşadığımız güçlükler unutulamaz. Bor yataklarımızın ulusallaştırılması ve pazardaki yerimizin biraz da olsa geliştirilmesinde ve hele ülke içinde ikinci ve üçüncül ürünlere dönüştürmek üzere teknoloji bulmada ülkemize çıkarılan güçlükleri hepimiz biliyoruz. Çokuluslu tekellerin çıkarlarına aykırı,, pazarda onlara karşı bir güç olmamızla sonuçlanacak bir yatırım için teknoloji bulsak, finansal destek bulmakta ne güçlüklerle karşılaşabileceğini de, küreselleşen dünyanın finans kurumlarını tanıyanlar kolayca öngörebilir.,

Güçlükler yalnız yurtdışından kaynaklanmayacak kuşkusuz. Birkaç on yıldır by sektörün altını oyan, dışa bağımlılığımızı arttırıp pekiştiren gelişmeler çokuluslu şirketlerini ve uluslararası kurumların işbirlikçisi olan çok sayıda kişi ve kurumun güç kazanmasına neden oldu. Çıkarlar kemikleşti. Medyada, siyasal kadrolarda^ üniversitelerde, kamuda bile göz-

³⁰10,2002, The Evolution of Employment, Working Time and Training in the Mining Industry, Geneva

kara savunucuları ortaya çıktı, bu çokuluslu şirket çıkarlarının ve küreselleşen kapitalizmin.

Bu nedenle, ülke yararına bir madencilik stratejisi, madenciliği ülkenin ve toplumun kalkınması ve gönencine yardımcı olacak şekilde geliştirme çabaları uğruna, tam anlamıyla bir savaşı göze almak gerekli.

Bu savaşta, ülkenin yurtsever mühendisleri, ekonomistleri ve halkı olarak bir çok güçlüğü aşmamız gerekebilir.

STRATEJİNİN DAYANAĞI

OLABİLECEK TOPLUMSAL GÜÇLER

Bu uğurda karamsarlığın da yeri yok. ~

Madenciliğin, ülke ekonomisine, halkın esenliğine, doğal sermayemizin toplumsal ve ekonomik sermayeye dönüştürülmesine katkısını geliştirme yolunda her yurtseveri inandırmak olanaklı. Yeter ki, 'yeterli bilgi ile donanalım; gerçekleri çekinmeden açalım; doğru politikaları savunalım. Bu durumda, yurttaşların, mühendislerini, kamu görevlilerinin, bilimi insanlarının kendilerine ve ülkelerine güveni artacak ve üretkenliklerinin, özverilerinin önünde hiçbir engel tutunamayacak ve hiçbir olumsuz propaganda işleyemeyecektir,

Bunda, en büyük güç gerçeğin kendisi ve doğru politikalaradır.

Yeter ki, hayalciliğin, sorunlardan zengin bir kaynakla ve kolayca kurtulabileceğimiz boş inancının önüne geçelim.

Bu konuda ETKB'na da büyük görev düşmektedir. Bakanlık ve bağlı kuruluşlar MGS gibi resmi metinlerini, daha özenle, daha çok emek vererek ve kendilerini halkın ve ülkenin temsilciliği dışında bir konuda görevli görmeden hazırlanmak zorundadır. Yoksa, çokuluslu şirketler ya da onların ülke içindeki uzantılarını savunmaya istekli çok kişi ve kurum var. ETKB ve bağlı kuruluşlar bizim doğal kaynaklarımızı emanet ettiğimiz ulusal kuruluşlar. Bunun gereğini yerine getirmede de daha özenli olmalıdırlar.

Bu düşünce ile, yukarıdaki eleştiri ve önerilerimizin ışığında MGS metninin geri çekilip yeniden ve bütünü ile elden geçirilerek hazırlanmasının kamu otoritesinin işlev ve sorumluluğuna çok daha yakışacağı düşüncemizi iletmeği isteriz.

Bu nedenle, ülke yararına bir madencilik stratejisi madenciliği ülkenin ve toplumun kalkınması ve gönencine yardımcı olacak şekilde geliştirme çabaları uğruna, tam anlamıyla bir savaşı göze almak gerekli

Burada, eleştiri ve önerilerimizin dayandığı temel tespitleri yeniden sıralamak istiyoruz:

- Strateji metninin adı "Madenciliğin Geliştirilmesi Stratejisi" değil "Ülke Kalkınmasına Madenciliğin Katkısının Arttırılması Stratejisi" olmalıdır;
- Madenciliğin hammadde dışsattımı için değil ülke ekonomisinin gereksinimini karşılamak için yapılması özendirilmelidir;
- Yer altı doğal kaynakların işletilmesinde kayıplara, yatağın en değerli bölümü alınarak büyük bölümünün ibir daha

çıkarılmayacak şekilde yeraltında bırakılmasına izin verilmemelidir; Bilinen rezervler« azalan kaynakların aranması özendirilmelidir;

Maden işletme projeleri kendi fizibiliteleri ve ÇEDleri dışında, ülkenin doğal sermayesini de göz önüne atan bir yarar/zarar kayaslamasıyla değerlendirilmeli ve özendirme ve kısıtlamalar buna göre yapılmalıdır;

Teknolojik işletmesi yapılamayacak zuhurlarda el emeği madenciliği yeniden örgütlenmeli ve desteklenmelidir;

Madencilik sektöründe iş güvenliği, işçi sağlığı ve çevre sağlığı önlemleri sıklaştırılmalıdır;

Madencilik sektörünün amaca uygun gelişimini izlemek, yönlendirmek ve desteklemek üzere yeni ve özerk Akademi, Enstitü ve Üst Kurullar oluşturulmalı, MTA yeniden yapılandırılmalıdır;

Madencilik ve ülke ekonomisi ile ilişkili uygulamalar konusunda başka sektörlerin: istek ve kaygılan da göz önüne alınmalı, yasal düzenlemeler ve uygulama kararları sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri, yerel halk örgütlenmeleri ve ilgili tüm sektör temsilcileri ile demokratik kurallar çerçevesinde ve göstermelik olmayan şekilde tartışılarak, yeniden ve ülke ve toplum çıkarlarına uygun bir biçimde oluşturulacak stratejiye göre hazırlanmalıdır.

TMMOB
Jeoloji Mühendisleri Odası